

ГРОМАДЯНСЬКА ІНТЕРНЕТ-ПОВЕДІНКА ЛЬВІВСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ: СПРОБА ВИЗНАЧЕННЯ І КЛАСИФІКАЦІЇ

Мишок Р. Р.,
*аспірант кафедри соціології і соціальної роботи
Національного університету «Львівська політехніка»*

У статті представлено актуальність впровадження в соціологічний дискурс терміна «громадянська інтернет-поведінка». Підкреслюється, що необхідність вивчення цього поняття виникає у зв'язку з проникненням сучасних інтернет-технологій у суспільно-політичну сферу життя українського суспільства. Зазначається, що дослідженням такого поняття та нового явища в суспільстві натеper займається невелика кількість як українських, так і зарубіжних соціологів. Акцентується увага на тому, що в українській науковій мові використовуються такі поняття, як «громадянська онлайн-активність», «віртуальна активність», «цифрова активність», які повністю не описують характер зазначеного концепту, а лише відкривають один із його аспектів. Відповідно до цього на основі аналізу соціологічних праць здійснена спроба трактування поняття «громадянська інтернет-поведінка», яке розглядається як специфічний вид соціальних практик, що відіграє певну роль у вирішенні проблем соціально-політичного характеру. Зазначено, що для здійснення громадянами такого роду поведінки є спеціальні інтернет-технології, які об'єднуються в інституті електронної демократії. Підкреслюється, що електронна демократія в Україні у зв'язку з наявним широким спектром труднощів поки що не є розвиненим інститутом, тому виникають проблеми у здійсненні громадянами необхідної для розвитку суспільства інтернет-поведінки. Відповідно до вторинного аналізу наявних соціологічних матеріалів здійснено спробу типологізації громадянської інтернет-поведінки. Беручи за основу критерій рівня активності громадян, інтернет-поведінку було розділено на три типи: активну, пасивну та слактивізм. За допомогою проведеного авторського соціологічного дослідження на прикладі громадянської інтернет-поведінки львівської студентської молоді перевірено запропоновану теоретичну класифікацію. Подано кількісні дані щодо досвіду громадянської інтернет-поведінки львівської студентської молоді, на основі чого було визначено її характерний тип поведінки.

Ключові слова: інтернет-технології, інтернет-практики, громадянська інтернет-поведінка, активна громадянська інтернет-поведінка, слактивізм, інтернет-пасивність, електронна демократія.

Постановка проблеми. У процесі інформатизації суспільства невід'ємним складником будь-якої сфери життєдіяльності став Інтернет. Його проникнення є настільки глибоким, що людина уже не може без нього уявити свого життя. Велике значення Інтернет відіграє у творенні окремої культури (віртуальна культура) та у об'єднуванні людей по всьому світу (глобальне суспільство). Щодо України, то наявність значної аудиторії користувачів глобальної мережі, яка, за даними Factum Group Ukraine, у жовтні 2018 року становить 63% населення віком від 15 років [1], є причиною широкого застосування Інтернету в різних галузях. Особливе значення Інтернет відіграє в соціально-політичній сфері, де за допомогою його технологій відбувається функціонування певних соціальних інституцій, організовується взаємодія громадян із владною елітою, формується культура особистості тощо. В Україні вже є велика кількість інтернет-технологій, які мають потенціал для ефективного формування громадянського суспільства. Йдеться про технології електронної демократії, які в теорії мають сприяти формуванню, зокрема, активної громадянської поведінки українців, а, як відомо, здійснення громадянами певних практик є одним із найважливіших компонентів громадянського суспільства. В Україні застосування сучасних інтернет-технологій лише розпочалось, і в цьому процесі наявна велика кількість труднощів та бар'єрів на шляху інституалізації в суспільстві. Звідси також зрозуміло, чому інститут електронної демократії, який об'єднує в собі безліч таких технологій, порівняно з іншими країнами в Україні є не дуже розвиненим. За даними світового індексу розвитку електронного уряду ООН (E-Government Development Index), у 2018 року наша країна посідала 82 позицію [2]. Незважаючи на це, певні зрушення в процесі формування громадянського суспільства все ж відбуваються. Так, у визначальних для країни подіях – «Революції Гідності», Операції об'єднаних сил, вибори, інтер-

нет-технології набувають великого значення як ефективне джерело інформації та середовище для активізації громадян. Особливо це стосується молодих людей і студентства зокрема, адже молодь є ядром інтернет-користувачів в Україні, а студентська молодь, як засвідчує практика, є важливим рушієм революції.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням інтернет-технологій загалом та в деяких аспектах вивченням їхньої ролі у розвитку громадянського суспільства займалися багато як українських (Г. Почепцов, С. Денисюк, В. Недбай, О. Степаненко), так і зарубіжних (М. Кастельс, Г. Рейнгольд) науковців. Аналізу власне громадянської інтернет-поведінки в соціологічній науці практично не спостерігається, а кількість емпіричних даних, які б стосувалися цієї тематики, є досить незначним. До невеликого числа дослідників громадянської інтернет-поведінки можна віднести таких американських науковців, як К. Левіс (K. Levis), П. Барберо (P. Barbera), Н. Ванг (N. Wang), Дж. Наглер (J. Nagler) та інших. Специфіка їхніх досліджень полягає в аналізі окремих кейсів: як онлайн-активізм впливає на соціальну мобілізацію людей, їхню самоорганізацію, пов'язану з існуванням конкретних проблем у суспільстві, світі. Російський соціолог А. Радкевич зосереджував свою увагу на дослідженні сучасних видів інтернет-практик. Вагомий внесок у дослідження української громадянської інтернет-активності зробила вітчизняна соціологиня Н. Бойко. Її наукові напрацювання полягають у дослідженні інтернетизації українського суспільства, окресленні портрета українського інтернет-користувача, моніторингу громадянської активності онлайн тощо.

Мета статті – на основі наявних праць визначити соціологічний зміст поняття «громадянська інтернет-поведінка»; проаналізувати типології такої поведінки; дослідити особливості громадянської інтернет-поведінки львівської студентської молоді та здійснити спробу її класифікації.

Основна частина. У сучасній науковій літературі вживаються для позначення впливу інтернет-технологій на громадянське суспільство переважно такі поняття, як «онлайн-активізм», «цифровий активізм», «віртуальна активність», «громадянська активність онлайн». У нашому розумінні зміст цих понять є вужчим за термін «інтернет-практики» і описує одну зі сторін цього альтернативного виду соціальної поведінки, тому доречніше застосовувати саме ширший термін – громадянська «інтернет-поведінка». Конкретного визначення громадянської інтернет-поведінки ми не спостерігали, тому спробуємо сформулювати його, виходячи з наявних соціологічних праць, пов'язаних з поняттями загальних соціальних практик та інтернет-практик загалом.

Відомий французький соціолог П. Бурдьє тлумачив соціальні практики як цілеспрямовані дії агентів для перетворення соціального світу, так і щоденну, звичну поведінку, яка деколи зі сторони може здаватися позбавленою будь-якого сенсу чи змісту або бути нелогічною [3].

А. Радкевич трактує поняття «соціальні практики» як: сукупність прийнятих у культурі (усталених, традиційних) способів діяльності, навичок взаємодії з різними об'єктами чи предметами – людьми, речами, символами, часом, простором [4, с. 12]. Інтернет має дуже багато сфер і напрямів практичного використання, що робить його, за словами А. Радкевича, важливим агентом виміру соціальних практик. Російський соціолог зазначає, що розвиток Інтернету посприяв генеруванню нових соціальних практик як аналогових традиційним, пов'язаних, наприклад з трудовою, освітньою, дозвіллевою діяльностями, споживацькою чи політичною поведінкою. Такі нові соціальні практики, що базуються на використанні Інтернету, називаються **соціальними інтернет-практиками**.

Він окреслює типологію соціальних інтернет-практик, класифікуючи їх за сферами застосування і напрямками функціонування.

За сферами застосування А. Радкевич розрізняє освітні, професійні, економічні, дозвілєві і повсякденні інтернет-практики. Окремо в контексті цього типу виділимо соціально-політичні інтернет-практики, в яких Інтернет використовується як інструмент вирішення соціально-політичних проблем у суспільстві.

Іншу типологію запропонувала Н. Бойко. Вона виокремила такі сфери інтернет-активності користувачів [5, с. 536–537], як:

- пізнавально-професійна активність, до якої належать такі види діяльності, як пошук новин, інформації для навчання та підвищення кваліфікації, пошук інформації, необхідної для виконання професійних обов'язків, пошук інформації про вакансії, можливість працевлаштуватися чи підробітку, відвідування сайтів державних, суспільних структур;
- пізнавально-рекреаційна активність полягає в пошуку користувачем інформації на теми, які його цікавлять, читання книг онлайн, прослуховування музики онлайн, спілкування в чатах, соціальних мережах;
- соціально-громадська активність: участь у форумах, конференціях, пошук однодумців, партнерів для реалізації нових ідей, протестів, ініціатив;
- розважально-ігрова активність: «блукання» Інтернетом, гра в онлайн-ігри;
- споживацька активність – пошук інформації про товари чи послуги;

– лінійно-комунікаційна активність – використання електронної пошти, спілкування з допомогою спеціальних програм (Скайп, Вайбер тощо).

Отже, можемо трактувати поняття «інтернет-поведінка» як: сукупність рутинних дій і звичних способів поведінки, пов'язаних із використанням Інтернету, задля врегулювання проблем чи/або підвищення ефекту діяльності в різних сферах життя, а також задля задоволення певних потреб. При цьому інтернет-практики розуміються як альтернативні способи здійснення багатьох реальних повсякденних практик, в основному, не замінюючи їх, а доповнюючи. **Громадянську інтернет-поведінку** в цьому контексті можемо тлумачити як: окремий вид інтернет-практик, діяльність людей, пов'язану з використанням сучасних інтернет-технологій, задля врегулювання суспільно-політичних проблем суспільства.

Проводячи багаторічні моніторинги перебування українських громадян в Інтернеті, Н. Бойко умовно виділяє дві групи користувачів Інтернету: активісти та неактивісти. До першої вона відносить тих респондентів, які використовують Інтернет задля реалізації таких форм діяльності, як: отримання соціально-політичної інформації, формальна та неформальна онлайн-взаємодія з державними органами, недержавними та міжнародними організаціями (е-послуги, е-запити тощо), неформальне спілкування в мережі з питань громадянсько-політичної проблематики; пошук односторонніх, ініціювання та підтримка соціально-громадянських заходів, ініційованих онлайн; суспільний контроль за діяльністю державних установ, чиновників та посадовців (е-звіти, е-бюджет тощо). До неактивістів дослідниця віднесла тих, хто не реалізовує жодної з перелічених форм поведінки [6, с. 63].

З огляду на вторинний аналіз соціологічного матеріалу, який стосується громадянської інтернет-поведінки, ми спробуємо сформулювати власну теоретичну типологію, виходячи з критерію рівня активності користувачів. Отже, сучасну громадянську інтернет-поведінку розділяємо на три види: активну поведінку, слактивізм та інтернет-пасивність.

Власне, в поняття **«активна громадянська інтернет-поведінка»** вкладаємо зміст термінів «онлайн-активізм», «цифровий активізм», «віртуальна активність», «громадянська активність онлайн» і розглядаємо його як інструмент впливу на громадянське суспільство. Важливо поставити акцент на тому, що результати активної діяльності в Інтернеті можемо побачити в реальному житті. Наслідком такої інтернет-поведінки може бути здійснення користувачем реальної поведінки, що чинить визначені впливи на суспільство [7, с. 264]. Для здійснення цього типу поведінки є інтернет-технології (електронна демократія, краудсорсингові, краудфандингові платформи тощо), за допомогою яких громадянин має змогу здійснювати контроль за діями влади, брати участь у голосуванні, підписувати петиції чи вирішувати іншого роду соціально-політичні питання. Здійснення активної громадянської інтернет-поведінки також відіграє роль у формуванні громадянської культури. Так, дослідниця цього виду інтернет-поведінки О. Свідерська, називаючи її масовою віртуальною активністю, зазначає, що така поведінка є дуже важливою в контексті суспільно-політичної реалізації особистості. Це об'єктивно, оскільки Інтернет зараз виступає одним із потужних факторів соціалізації особистості, відіграє значну роль у формуванні свідомості людей [8, с. 337].

Іншим видом громадянської інтернет-поведінки в контексті цієї класифікації є **слактивізм**. Це поняття є досить суперечливим у науковому дискурсі. Одним із перших його почав використовувати та вивчати американський дослідник сучасних засобів масової комунікації Є. Морозов. Науковець розуміє під цим терміном певну діяльність особистості, повністю зосереджену в Інтернеті, таку, яка немає помітних наслідків у соціально-політичному житті країни. Результатом здійснення такої інтернет-поведінки може бути формування у користувача ілюзорної причетності до процесів, що відбуваються в державі. До цього виду громадянської інтернет-поведінки відносимо, наприклад, такі види діяльності, як підписка на певні групи у соціальних мережах, вподобання сторінок, світлин, поширювання постів тощо [9].

Український дослідник А. Янченко піддав критиці ідеї Є. Морозова (і не тільки його), пов'язані із впровадженням терміна «слактивізм» у науковий дискурс. Критиці піддавалось переважно недовідоме опрацювання понятійного апарату. Все ж А. Янченко не заперечує важливість використання цього терміна і погоджується з тим, що люди, надаючи перевагу такій онлайн-поведінці, не зуміють вирішити певні суспільно важливі проблеми, адже Інтернет, незважаючи на свої великі можливості, об'єктивно не призначений для вирішення деяких завдань [10, с. 59].

Варто зауважити, що основною відмінністю слактивізму від активної громадянської інтернет-поведінки є те, що користувач далі свого монітора нікуди не піде. Доречно в цьому разі як приклад розглянути дослідження американського соціолога К. Левіса. Він зі своїми колегами аналізував роль онлайн-активності у формуванні соціальних рухів та соціальній мобілізації людей. Емпірично спрямовані дослідники були на проблему Дарфурського конфлікту – аналізувалася база даних щодо кількості пожертвувань на користь проблеми та учасників спільнот, створених у соціальних мережах для висвітлення інформації щодо конфлікту. К. Левіс і його колеги дійшли висновку, що роль інтернет-технологій у подоланні цієї соціальної проблеми практично не була великою, незважаючи на

велику чисельність учасників груп у соціальних мережах [11, с. 7]. Іншими словами, велика частина людей виявили себе слактивістами.

Схоже дослідження проводили інші американські вчені – П. Барберо, Н. Ванг, Дж. Наглер та інші, які акцент робили вже на двох проблемах: антиурядових протестах у Стамбулі в травні 2013 року та на акції «Об'єднані за глобальні зміни», що відбулась 12 травня 2012 року. Емпіричними даними для дослідників були продукти діяльності людей в одній із соціальних мереж «Твіттер»: повідомлення, пости із зазначеними географічними координатами та репости. Результат аналізу даних полягав у такому: незважаючи на велику кількість слактивістів – людей, які фізично не були присутніми на акціях, їхня роль була важливою в контексті поширення інформації, у зв'язку з чим налічувалась велика кількість безпосередніх учасників протестів [12]. Тобто все ж користь, хоч і непряма, від такої онлайн-поведінки прослідковується.

Пасивна громадянська інтернет-поведінка означає, що користувач-громадянин з певних причин не здійснює діяльність соціально-політичного характеру, а використовує інтернет-технології задля здійснення іншого роду практик (споживча поведінка, розваги, дозвілля тощо). Очевидно, що пасивна інтернет-поведінка не має позитивних ефектів на соціально-політичні процеси в країні, зокрема й на формування громадянського суспільства. Здійснення громадянами такої поведінки здебільшого навпаки заважає ефективному розв'язанню соціально-політичних проблем у суспільстві. Крім цього, наявність пасивної інтернет-поведінки спричинена різними факторами. Серед них може бути незацікавленість соціально-політичним життям у країні, відсутність часу і, на нашу думку, досить важливим фактором є явище недовіри у суспільстві. Як зазначає один із сучасних вітчизняних соціологів В. Паніотто, довіра є важливим показником, який лежить в основі соціального співробітництва. Низькі показники довіри громадян до влади, громадських об'єднань та інших інституцій, за словами соціолога, можуть привести до соціальної апатії [13].

У вересні 2018 року було проведено кількісне соціологічне дослідження методом анкетування, об'єктом якого стали студенти декількох спеціальностей Національного університету «Львівська політехніка». Такий відбір є виправданим у зв'язку з тим, що молодь є активним користувачем Інтернету, а студентство, як показує практика, є рушієм змін у країні. Крім цього, формування певних позицій, поведінки та культури відбувається саме в молодому віці за всестороннього впливу різних факторів: сім'ї, освіти, ЗМІ, соціального середовища тощо. Було опитано 315 студентів, відібраних із застосуванням багатоступеневої репрезентативної квотної вибірки, всіх курсів денної форми навчання двох спеціальностей – «Соціологія» (80 респондентів) та «Міжнародні відносини» (235 респондентів).

Основною метою авторського дослідження було з'ясувати особливості громадянської інтернет-поведінки студентів, що було досягнуто за допомогою виконання низки завдань, одним із яких було визначити рівень досвідченості опитуваних у здійсненні такої поведінки. Відзначаючи частоту виконання певних соціально-політичних дій в Інтернеті, респонденти тим самим зазначали наявність у них досвіду громадянської інтернет-поведінки, яку в теоретичній моделі розділили на активну і пасивну громадянську інтернет-поведінку та слактивізм. Отримавши дані у вигляді відповідей студентів, можна перевірити: чи такий теоретичний розподіл зійдеться з практичними результатами. Саме це завдання допоміг вирішити факторний аналіз.

Таблиця 1

Результати факторного аналізу

1	Змінні
	2
Фактор 1	– Чи брали ви коли-небудь участь у протестних акціях, організованих за допомогою Інтернету?
	– Чи брали ви коли-небудь участь у флешмобах, організованих за допомогою Інтернету?
	– Чи брали ви коли-небудь участь у зборі коштів, організованих за допомогою Інтернету (краудфандинг)?
	– Чи шукали ви коли-небудь політичну інформацію в Інтернеті націлено, наприклад для того, аби дізнатись, чи варто голосувати за певного політика?
	– Чи писали/підписували ви коли-небудь інтернет-петиції?
	– Чи є для вас характерним підписуватись у соціальних мережах на інтернет-сторінки ПП, ГО, новинні ресурси тощо?
	– Чи є для вас характерним поширювати (репостити) інформацію, пов'язану із соціально-політичними питаннями?

1	2
Фактор 2	– Чи писали ви коли-небудь в Інтернеті інформацію, пов'язану з певними соціально-політичними питаннями?
	– Чи є для вас характерним коментувати, обговорювати з іншими користувачами певну соціально-політичну інформацію в Інтернеті?
	– Чи є для вас характерним вподобувати (лайкати) інформацію, пов'язану із соціально-політичними питаннями?
Фактор 3	– Чи спілкувались ви коли-небудь з політиками чи громадськими активістами виключно через Інтернет?
	– Чи організували ви коли-небудь зустрічі з політиками чи громадськими активістами за допомогою Інтернету?

Фактор 1 – активна громадянська поведінка в Інтернеті; фактор 2 – слактивізм; фактор 3 – взаємодія студентів з політиками через Інтернет

У результаті цього аналізу утворені перші два фактори відповідають заданим у теоретичній моделі видам досвіду громадянської інтернет-поведінки – активній поведінці в Інтернеті та слактивізму. Крім цього, можна помітити, що додалася ще одна категорія. Цей фактор можна назвати «Взаємодія студентів з політиками через Інтернет». Змінні, які входять до цього фактора, спочатку були віднесені до двох різних видів. Також деякі змінні, які спочатку входили в один фактор, перемістилися в інший. Це стосується змінної «підписки у соціальних мережах на інтернет-сторінки ПП, ГО, новинні ресурси» та змінної «репости в Інтернеті». Ці змінні в теорії належали до слактивізму, але програма перемістила їх до активної соціально-політичної інтернет-поведінки. Такий «казус» трапився через те, що важко прослідкувати ту межу, яка б точно відокремила слактивізм від активної інтернет-поведінки. У разі з першими змінними точно відомо, що громадянська інтернет-поведінка посприяла здійсненню студентами поведінки реальної (наприклад, вони ходили на протести, флешмоби). Щодо спірних змінних, то, можливо, поширення певної інформації в Інтернеті або підписка на новинні ресурси все ж принесла якісь значущі результати чи то для окремого користувача, чи для соціально-політичного процесу в цілому (як і у разі дослідження П. Барберо, Н. Ванга, Дж. Наглера).

У результаті опитування було визначено досвідченість студентів у здійсненні громадянської інтернет-поведінки і відповідно до цього виявлено найбільш притаманний для опитаних тип громадянської інтернет-поведінки. Відповіді студентів на запитання, які визначають рівень досвіду громадянської інтернет-поведінки, продемонстрували, що жоден студент не показує найвищого рівня досвідченості – «дуже досвідчений». Серед опитаних студентів спеціальності «Соціологія» найбільша кількість (73,8%) практично не досвідчених у громадянській інтернет-поведінці студентів; 20% – не дуже досвідчених; 3,8% – взагалі без досвіду такої поведінки. Жоден студент цієї спеціальності не є досвідченим у здійсненні громадянської інтернет-поведінки, ще 2,5% опитаних не змогли відповісти. Серед опитаних студентів спеціальності «Міжнародні відносини» більша частина (57,9%) практично не досвідчених у громадянській інтернет-поведінці; 37,9% – не дуже досвідчених; 3% опитаних виявились досвідченими у здійсненні громадянської інтернет-поведінки; 0,9% – не мають досвіду взагалі, ще 0,4% опитаних не змогли відповісти.

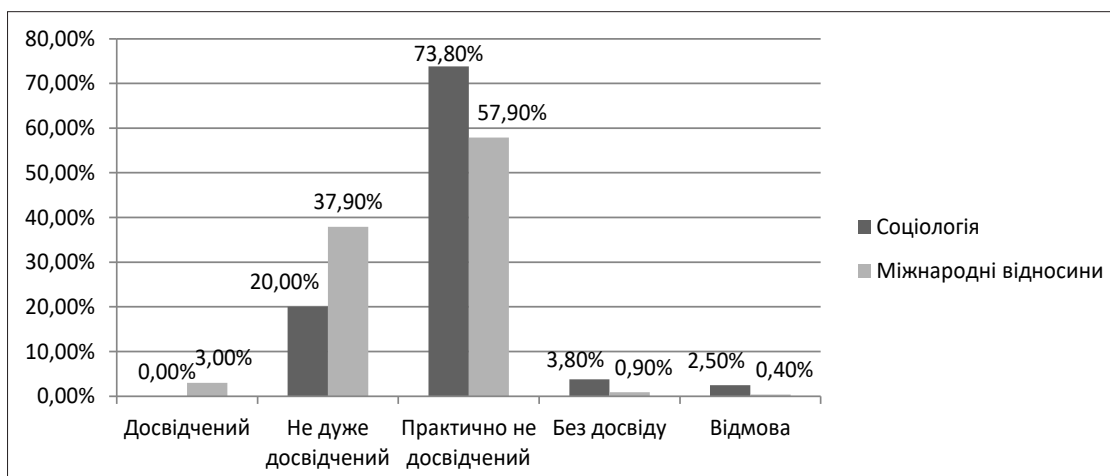

Рис. 1. Досвід політичної інтернет-поведінки серед студентів

Пасивність опитаних студентів визначається відсутністю в них досвіду громадянської інтернет-поведінки. Ті опитані студенти, відповідаючи на блок запитань, пов'язаних з громадянською діяльністю в Інтернеті, які відзначали, що ніколи не здійснювали певної громадянської поведінки в Інтернеті, тим самим констатували свою інтернет-пасивність. Таких було виявлено 3,8% серед студентів-соціологів та 0,9% зі спеціальності «Міжнародні відносини». Для того аби виявити причини такого явища, респондентам ставилось запитання щодо мети використання Інтернет. Було визначено, що студенти обох спеціальностей в основному використовують Інтернет задля спілкування та навчання, меншою мірою задля новин та інформації.

Отже, в результаті аналізу даних з'ясували, що серед опитаних студентів більшою мірою спостерігається слактивізм.

Висновки. Зважаючи на активну інформатизацію українського суспільства і особливо використання нових інтернет-технологій у соціально-політичній сфері, виникає необхідність впровадження та вивчення такого терміна, як «громадянська інтернет-поведінка». Дослідження наявності чи відсутності у користувачів певного типу громадянської інтернет-поведінки є важливим з огляду на популярність та простоту здійснення таких практик, звідси й їхню поширеність у суспільстві, наявність у зв'язку з цим соціальних наслідків різного рівня. Крім цього, варто зосереджувати увагу не лише на кількісному вимірюванні громадянських інтернет-практик, а зважати й на фактори («цифровий розрив», довіра, кризові події та інші), що спричиняють або заважають здійсненню громадянами такої поведінки. Вимірювання залежності громадянської інтернет-поведінки від цих чинників та визначення рівня їхнього впливу можуть стати індикаторами для виявлення причин наявних у суспільстві проблем, пов'язаних не лише із соціальною активізацією громадян, але й з упровадженням інтернет-технологій у соціально-політичну сферу загалом. На цьому і зосередяться наші майбутні дослідження і подальша наукова діяльність.

Myshok R. Civil Internet behavior of the Lviv student youth: the attempt of determination and classification.

The following article presents the relevance of term “civil Internet behavior” in the sociological discourse. It is emphasized that the necessity to study this term is connected with the penetration of modern Internet technologies into the socio-political sphere of Ukrainian society. It is noted that today few Ukrainian and foreign sociologists study this concept and a new phenomenon in the society. The paper focuses on fact that in the Ukrainian scientific language such concepts as “civil online activity”, “virtual activity”, and “digital activity” are used. These terms do not fully describe the nature of this concept and reveal only one aspect of it. Based on the analysis of sociological works, an attempt to interpret the “civil Internet behavior” concept was made. The civil Internet behavior is considered to be a specific type of social practices used to assist in socio-political problems resolution. There are special Internet technologies for citizens to express their Internet behavior. They are united into the institute of electronic democracy. It is emphasized that e-democracy in Ukraine, due to a wide range of difficulties, is not yet a well developed institute. That is why there are many challengers for the implementation of civil Internet behavior. The conducted secondary analysis of the available sociological materials provided the types of civil Internet behavior. Based on the criteria of citizens activity level, Internet behavior was divided into three types, such as active, passive and slacktivism. The proposed theoretical classification was tested in the process of author's sociological research on the example of civil Internet behavior of Lviv student youth. Quantitative data on the experience of civil Internet behavior of Lviv students are presented, on the basis of which their characteristic type of behavior was determined.

Key words: Internet technologies, Internet practices, civil Internet behavior, active civil Internet behavior, slacktivism, Internet passivity, electronic democracy.

Література:

1. Проникновение Интернета в Украине: Ноябрь 2018. Исследовательский холдинг Factum Group Ukraine. URL: https://inau.ua/sites/default/files/file/1811/dani_ustanovchyh_doslidzhen_iii_kvartal_2018_0.pdf (дата звернення: 21.08.2019).
2. United Nations. United Nations E-government Survey 2018. United Nations. 2018. 300 p. URL: [https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%](https://publicadministration.un.org/egovkb/Portals/egovkb/Documents/un/2018-Survey/E-Government%20Survey.pdf)

3. 20Survey%202018_FINAL%20for%20web.pdf (дата звернення: 25.08.2019).
4. Бурдьє П. Начала. Choses dites / пер. с фр. Н.А. Шматко. Москва : Socio>Logos. URL: <http://bourdieu.name/content/burde-nachala> (дата звернення: 21.08.2019).
5. Радкевич А. Социальные интернет-практики россиян в условиях формирования информационного общества : автореф. дис. на соискание ученой степени кандидата социологических наук : 22.00.06. Московский гуманитарный университет. Москва, 2009. 26 с.
6. Бойко Н. Интернет-активність в сучасних українських реаліях. *Соціологічний альманах*. 2015. № 6. Минск : «Беларуская навука». С. 534–542.
7. Бойко Н. Громадянська активність онлайн: до соціологічного портрета українського користувача Інтернету. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право* : зб. наук. праць. 2018. № 1 (37). Київ : ІВЦ «Політехніка». С. 61–65.
8. Мишок Р.Р. Особливості сучасної політичної інтернет-поведінки українських громадян. *75-а студентська науково-технічна конференція* : збірник тез доповідей. 2017. Львів : НУ «ЛП». С. 263–266.
9. Свідерська О. Теоретико-методологічні аспекти віртуальної масової політичної поведінки в сучасних суспільствах. *Глея : науковий вісник*. 2016. Вип. 109. С. 335–338. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2016_109_88 (дата звернення: 21.11.2018).
10. Morozov E. The Brave New World of Slacktivism. *Foreign Policy*, 2009, 19 May. URL: http://neteffect.foreignpolicy.com/posts/2009/05/19/the_brave_new_world_of_slacktivism (дата звернення: 25.08.2019).
11. Янченко А. Слактивізм – проблема політичної участі в Інтернеті чи «невизначене» поняття? *Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2013. № 10 (102). С. 56–60.
12. Lewis K., Gray K., Meierhenrich J. The Structure of Online Activism. *Sociological Science*. 2014. Vol. 1. Pp. 1–9.
13. Barberá P., Wang N., Bonneau R., Jost J.T., Nagler J., Tucker J. The Critical Periphery in the Growth of Social Protests. *PLoS ONE* 10(11): e0143611. 2015. URL: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0143611> (дата звернення: 25.08.2019).
14. Паніотто В., Харченко Н. Довіра соціальним інститутам. URL: [http://kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/04\(06-2012\)/ds.php?file=04_KR_2_Ana lit1.pdf](http://kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/04(06-2012)/ds.php?file=04_KR_2_Ana%20lit1.pdf) (дата звернення: 21.08.2019).